

Knihy z pera Zdeňka Kukala o záhadách Bermudského trojúhelníku, či „Soumrak kouzelníků“ jsem čítával už jako student gymnázia na Kladně a dodnes je mám se své knihovně. To jsem netušil, že se po čase stanu mladším kolegou tohoto skvělého muže, natož že bych mu někdy mohl říkat Zdeňku. To bylo tak. Byl jsem u nás na Klárově v „domečku“ pro mapy a hned u vchodu do místnosti mě zarazil zřetelný zápach plynu. Slídl jsem v obavách chvíli po tiskárně, až jsem se neubráníl upozornění „dejte pozor, tady někde uniká plyn“. Zdeňek s Vlastičkou Čechovou, kteří byli v tiskárně nejen, že nepropadli panice, ale potutelně se usmívali. O pár minut jsme si potykali nad soustem vyzrálého durianu.

Vladimír Žáček

Milý Zdeňku juniore,

s Vaším otcem jsem se vídal občas v Ústavu (potažmo Službě), častěji u své matky při partii scrabble, která mívala osobitá – říkal jsem jim „bohnická“ – pravidla. Barevná pole se ignorovala, zato byly prémie za dlouhá slova. Povolena byla i vlastní jména, pokud byla „hezká“. Váš otec spoustu svých slov obhajoval osobitými argumenty, z nichž nejčastější asi byl: „Je to v každý křížovce“. Oběd vždy pochválil, byť šťouralové by hledali dvojsmysly ve výrocih jako: „Dnes je to výjimečně dobré“, nebo „sám bych to líp neuvařil.“ Občas – a moc rád – jsem dělal „taxikáře“, když s matkou sbírali materiály do knížky s pracovním názvem „Zůstal kámen na kameni“. Jednou jsme jeli po dálnici v Německu a najednou nadšeně zvolal: „Vidíte to?!“ Neviděl jsem nic, prostě dálnice v lese. Ale vysvětlil, že je tady nějaký důležitý geologický zlom, který lze jasně rozeznat podle změny flóry. Zajeli jsme i do mého nového domicilu v Novém Městě nad Metují. Říkal jsem mu, že sklep je suchý, protože místní opuka je dost porézní a voda hned proteče. Díval se na ty šutry a pomalu pravil: „Opuka, říkáš...“ Stačilo to. Prostě dnes vím, že navzdory legendě místních to opuka není.

Pak jsme šli na náměstí podloubím po kamenné dlažbě, když povídá: „Zvláštní, čekal bych, že vedle těchto tu budou ještě takové do růžova.“ Pomyslel jsem si, že si hraje na vševěda. Ušli jsme ještě asi 20 metrů a najednou se ty šedé začaly střídat s růžovými!

Srdečně Vás zdravím,

Pavel Čech

Stalo se to někdy v roce 1992. Vzduch ještě voněl změnou, radostí, nadějí, zdálo se, že všechno, co nás čeká, může být jen dobré. V této atmosféře jsem byl pozván tehdejším ředitelem Českého geologického ústavu (dnes Česká geologická služba) Zdeňkem Kukalem na jakousi poradou. Na poradě jsme měli být tři, za oficiální stranu ředitel ústavu s několika sty zaměstnanci, věhlasný geolog, Zdeňek Kukal, za vědce další slovatný geolog s mnoha akademickými tituly, Tomáš Pačes a já, za mladé, nezkratné, možná jednou vědce, bez titulu. Nemusím asi zdůrazňovat, jak šimralo mé sebevědomí, že má být nasloucháno mému hlasu v této společnosti vědeckých ikon, o kterých jsem se teprve před pár lety učil ve škole a se kterými jsem nyní sdílel pracoviště. Vzpomínám si také, jak se mi zdálo, že se slovatností a vyzrálostí obou pánů koresponduje jejich kmetský věk. Dnes vidím, že oba pánové tehdy byli o několik let mladší než já dnes, tedy v nejlepší věku.

Nevzpomínám už si přesně o čem jsme se měli radit, předpokládám, že o tom, jak nejlépe prokormidlovat náš milovaný geologický ústav divokými devadesátkami, do kterých právě celá

společnost vplouvala. Za to si přesně pamatuji na okolnosti a průběh schůzky. V první řadě je třeba říct, že se odehrávala v nějakou nekřesťanskou dobu, myslím, že v osm hodin ráno. S Tomášem jsme rozespálí dorazili do ředitelny, kde jsme našli Zdeňka, pana ředitele, hrajícího na klavír. Zdeněk v klidu dohrál a uvedl nás do své pracovny, kde nám svým zdvořilým způsobem nabídl židli s tím, že přesně určil zasedací pořádek. Toto se posléze ukázalo jako klíčové. Unavený brzkým ránem jsem s úlevou usedl na svou židli, abych vzápětí viděl jak se pan doktor Tomáš Pačes, velíkán nejen duchem, ale i tělem, řítí dozadu a následně zůstává ležet na zádech na zemi, s rukama a nohama ve vzduchu. Nikdy už se nedozvím, co se přesně stalo, ale faktem je, že Zdeněk k Tomášovi účastně přistoupil se slovy „Tomáši, promiň... já nemám rád tahle brzká rána... já si to prostě nemůžu odpustit...“, pan docent se s vrčením vyhrabal na nohy a společně jsme prohlédli židli, s jasným závěrem. Židle nebyla vadná, měla jednu zadní nohu čistě uříznutou a někdo ji narafičil tak, aby to nebylo vidět. Dlužno dodat, že Tomáš Pačes projevil svého skautského ducha a až na drobné brblání věc přešel s grácií a pustili jsme se do porady.

Přesto, že fakta vypadala jasně, jedna věc mi vrtala hlavou, a to proč se té pochybné cti válet se na zemi jako chromý brouk dostalo Tomášovi a ne mně? Moje hypotéza je jasná. Prostě proto, že představa nemotorného pádu padesátníka, významného vědce, s mnoha vědeckými tituly za jménem i před jménem, byla mnohem dráždivější než stejný pád zcela bezvýznamného mladíka.

V průběhů dalších mnoha let, kdy jsem se se Zdeňkem přátelsky stýkal, jsem na to několikrát zavedl řeč, ale moje otázka zůstala bez odpovědi. Vlastně je to tak asi dobře, alespoň si ta příhoda udrží jistou dávku tajemna a překvapivosti, které byly Zdeňkovi vždy tak vlastní.

Michal Lobkowicz

Vzpomínka na význačnou zásluhu RNDr. Zdeňka Kukala, DrSc.

Pracoval jsem celý život v ÚÚG dnes ČGS (je mně 77 let) až do roku 1992, kdy dostal Ústav výzvu uvolnit své sídlo, budovu na Malostranském náměstí 19 pro poslance Parlamentu. To byl již krátce ředitelem doc. RNDr. Zdeněk Kukal, DrSc. A tenkrát byla nabízena jediná možnost - přestěhovat celý Český geologický ústav do budov ÚVR (Ústav pro výzkum rud) v Mníšku pod Brdy. To by znamenalo denní dojíždění z Prahy. Já jsem v panice z Ústavu odešel

V té době pracoval Igor Němec jako ministr pro státní majetek. Znali se s geologem Františkem Králíkem, který pracoval na Malostranském. Franta Králík zašel za svým ředitelem Z.K. a objednali se k ministrovi Němcovi. Zjistili, že se uvolňuje budova bývalého Klárova ústavu slepců. Po řadě usilovných jednáních na Úřadu vlády se podařilo budovu Klárov 131 získat - odpovídala i svojí velikostí potřebám geologů.

Já jsem měl z úspěchu takovou radost, že jsem nechal zhotovit pamětní mosaznou ceduli na desce se zkamenělinami orthocerasů. Deska je umístěna ve vstupní chodbě ČGS na Klárově.

Václav Vlček

Nebyli jsme blízcí spolupracovníci, ale byl to můj učitel, jako jeden z mála hovořil o nových (od 70. let:-)) konceptech deskové tektoniky, a středooceánských hřbetech. V r. 1987 ještě před revolucí jsme

spolu jezdili s busem plným cizinců po Čechách v rámci konference Bohemian Massif, a jeho volání TO THE BUS se stalo pověstným. Měl velké znalosti o Čechách a ty nám předával.

Také se pozitivně zmínil o mé práci v jeho poslední knize.

Jsem ráda, že v posledních dnech měl radost z pozdravu od prof. Jirsy.

Jana Kotková

Zážitek z Točnicku: univerzita třetího věku na geologické prohlídce Zámeckého kopce. Samé dámy, jeden žebrácký astronom, poslouchají osmdesátiletého Zdeňka Kukala, který k nim promlouvá ze špičatého kamene, v ruce s geologickým kladívkem. Jeden pohyb rukou však přežene, celé tělo se začíná převažovat a mizí v d'olíku směrem k hradnímu jezírku. Dámy - jenom: "Ach...!" Astronom si toho vůbec nevšiml. Nastalo ticho, do něhož se vysouká z křoví pan profesor, postaví se zpět na kámen a se slovy: "To se nám geologům někdy stává", třímaje v ruce nadále geologické kladívko, které samozřejmě neupustil, pokračuje ve výkladu tam, kde přestal. Obdivné oči dam ještě výrazněji hltají, bez geologických kontextů, svého hrdinu.

Při natáčení mi prozradil svou taktiku při uzavírání smluv v Geologické službě na zahraniční geologické průzkumy. Když návštěva přišla, ať už to byl šejk, Rus či Kubánek, posadil se Zdeněk za přítomné piano a začal hrát. Trvalo to asi 50 minut a návštěva po počátečním nadšení postupně přecházela k letargii. "Když už byli v zuboženém stavu, přestal jsem hrát a podal jim příslušné smlouvy. Vždycky podepsali."

Zdravím oba Zdenky a Vás všechny z Točnicku, který nechal stavět, slovy Zdeňka st., "první český geolog Václav IV."

Petr Zemánek

Tuto příhodu pamatuje pouze několik dívek z ČGS, které registrovaly účastníky mezinárodní konference „Bohemian Massif“ v září r. 1988 v Národním domě v Praze na Vinohradech.

K registračním stolům, kromě nás registrujících, usedl i Zdeněk se svým psacím strojem. Zatím co my jsme si připravovaly materiály pro účastníky a seznamy k registraci, Zdeněk dopisoval svou přednášku. Na stroji psal velice rychle. Vzájemně jsme se nerušili, až do chvíle, kdy začali přicházet účastníci. U nás se zaregistrovali a když uviděli Zdeňka, chtěli ho pozdravit a prohodit s ním pár přátelských slov. To ho ovšem rušilo, ale vzhledem k tomu, že byl hlavním organizátorem, nedalo se nic dělat. Tuto situaci Zdeněk vyřešil s elegancí jemu vlastní. V mžiku si nasadil dřívčí paruku s delšími vlasy, trochu spadajícími do čela a pokračoval v psaní. Přicházející účastníci se registrovali a rychle píšící písárky si ani nepovšimli. Rozhodně nikoho z nich nenapadlo, že tato písárka je doc. RNDr. Zdeněk Kukal, DrSc.

Eva Riedlová

Pár vzpomínek na tátu

„Jenom kecají“, postěžoval si v posledních letech víckrát před televizí nebo před novinami. Inflace bezobsažných a měňavých vět ho trápila jako člověka a vědce, jenž ve svém životě a práci vždy kladl důraz na věcnost sděleného. Vážil si svobody slova, zároveň však ctil a vyžadoval odpovědnost za vyřčené nebo napsané slovo. Byl pevný ve svých názorech a postojích, ale uměl naslouchat. Kde si sám nebyl jist, dokázal ocenit sílu argumentů, osvojit si názor druhého a postavit se za něj. Na něco prostě názor neměl. Necítil oprávnění se k tomu vyjádřit, protože o tom dost nevěděl. Dnes, kdy si doba od každého žádá ostře vyhraněný postoj ke všemu možnému, to není moderní. Táta obdivoval fachmany různých oborů, rád měl i nadšené amatéry. Nesnášel však diletanty hrající si na profesionály. Myslím, že na dnešní době mu vadilo, jak se mnohokrát vyargumentovaný odborný názor často staví na roveň jeho zlovolnému, účelovému a nepodloženému zpochybnění nebo náhodnému výkřiku z davu. Jak pocity vítězí nad fakty. Táta však nebyl zahořklý, do posledních měsíců si udržoval svůj charakteristický nadhled, noblesu, optimismus a humor. Do samého konce života byl rozhodný (tam, kde je rozhodnost na místě), v dohodě a jejím dodržování vždy jasný, spolehlivý a přesný.

Zdeněk Kukul nás opustil před Vánoci na začátku svého 90. roku. Odešel důstojně, poté, co prožil pracovně i lidsky věru plný život. Petr Maděra otci ušil přiléhavý nekrolog, který si syn dovolí doplnit několika osobními postřehy.

Už rodinné zázemí předurčilo tátův politický postoj. Jeho otci, mému dědovi, komunisté sebrali prosperující lahůdkářství v pražské pasáži Černá růže a pak ho dotrápili tím, že ho tam nechali pracovat a sledovat úpadek podniku. Proto jsem dědečka už nemohl poznat (shodou okolností úplně stejně dopadl se svojí sklárnou i se zkráceným životem můj dědeček z druhé, matčiny strany). Komunisty otec záhy odhalil i díky svému staršímu polobratrovi Karlovi, který pak skoro 14 let strávil na uranu jako jejich vězeň. Svůj názor na komunisty táta nezměnil ani během uvolnění v 60. letech: „Vždyť to jsou ti samí, co tu před pár lety řádili, těm se nedá věřit ani slovo, obrátí klidně znova.“

Svůj materialistický světonázor si pak budoval už samostatně, exaktním studiem, byť i vírou v lažná většina rodiny svůj vliv měla. Zásadní odpor měl k náboženským institucím, k církvi: „Kněžouři umí být horší než komunisti.“ Naproti tomu velikou úctu choval k činorodým řeholním řádům, například piaristům a trapistům.

Sovětská invaze, která utřala i světový geologický kongres v Praze, pro tátu nebyla až takovým překvapením – bral ji jako logické vyústění vzájemného soupeření dvou smeček místních komunistů, z nichž jedna si pozvala na pomoc silnějšího. Začátkem září jsme se měli vrátit do Bagdádu, kde druhým rokem učil na univerzitě. Naše letenky však byly na nic, protože pražské letiště bylo Rusy zabráno pro vojenský provoz. Táta rozhodl rychle a efektivně (jak to uměl) o náhradním řešení: „Kup noviny a auto“, řekl jednou zrána koncem srpna mámě. Ta díky svému skvělému umění „networkingu“ (jak se tomu dnes říká) sehnala nesehnatelnou novou Škodu 1100 MB a za pár dní jsme nezajetým autem (ano, auta se musela zajíždět) poté, co nás můj šikovný strýc vybavil všemožnými náhradními díly (tahle hadička vám praskne po 1000 km ...) vyrazili na cestu do Iráku. Lidé, co o autech a o té cestě něco věděli, odhadovali pravděpodobnost, že do Bagdádu někdy dojedeme, tak na 50 %. Dojeli jsme po týdnu dobře. Řídila máma, táta neměl řidičák. Později si ho udělat musel, ale nikdy neřídil rád a autům nerozuměl ani zbla, což dokládá výpověď našich rodinných známých z Rakouska, u nichž táta přespal při jedné z pozdějších cest. Jel tenkrát sám. Po 5000 km z Bagdádu zastavil u jejich domu v Gmundenu: „Mám do motoru dolít olej, ale motor tady není“, rozhodil rukama poté, co otevřel kufr. To už byl Renault 12 s motorem vpředu – táta ale pamatoval, že auto má motor vzadu.

Otec mě rozhodně nevychoval nějak nadbytečně důkladně a citlivě, měl jsem ale možnost vnímat jeho autoritu a z povzdálí sledovat jeho příklad. V našem bytě se přesprávil nezdržoval, často odjížděl na několik dní „do terénu“ s nejistou dobou návratu, i o víkendech. Spal-li doma, odcházel velmi brzy ráno a vracel se večer po sedmé osmé. Doma v Česku byl společný rodinný program výjimkou.

Při práci se dokázal absolutně soustředit, považoval-li to za nutné. Pro něj lehčí úkol si klidně zpestřil simultánním sledováním sportu nebo Dietlova seriálu v televizi poté, co ji naši konečně, až mezi posledními, pořídili. Vyzvadoval jsem si ji já, když spolužáci ve škole rozebírali nové epizody seriálu Čtyři Stanků a pes (jak jsem to slyšel) a já byl mimo. Táta tedy často pracoval i doma, po večerech a po víkendech. Když vše načel a srovnal v hlavě, obklopil se nejdůležitějšími materiály a bytem se rozléhalo důrazné, překotné staccato jeho kufříkového psacího stroje Consul, později i „posilového“ Chevronu, na který přepřáhl vždy, když Consula „zavařil“. Klidně deset hodin celou sobotu a pak znova v neděli. Stroje musely být často tím šikovným strýcem opravovány a vyztužovány, normálně by tu zátěž nevydržely. Táta psal tak rychle, že stačil zaznamenat souvislou řeč. Běžnou knížku o dvou stech stran napřed během pár minut prolétl a rozhodl-li se, že stojí za to, přečetl ji pak svým rychločtením za dvě tři hodinky. Každou stránku si zprvu do paměti zhruba „vyfotil“ a vyhodnotil-li, že je nosná nebo nutná pro udržení souvislosti, teprve pak se k ní vrátil a přečetl ji podrobně, četl tedy často na přeskáčku. Tátovou poslední knížkou bylo Kunderovo Nevědění, pochválil ji.

Otcovo „život je příliš krátký na to, aby se uklízelo“ svědčí o jeho nevěli k formálnímu pořádku. Změť knih, separátů, fotek, diapozitivů, vzorků, kamenů, darů a artefaktů až transbizarních, známek, mincí ze světa a později i digitálních nosičů všude možné v jeho pracovně domácí i služební byla toho dokladem. Zpravidla však věděl přesně, kam pro co sáhnout. Nesnášel ani uklízení někým jiným: Máma a když už nebyla tak Růženka musely přesně vystihnout moment, kdy byl úklidem nejméně rušen, všeho nechat a co nejrychleji, nepozorovaně a nejlíp za pomoci bezhlučného vysavače byt uklidit a změť přitom ponechat v originálním, nezaměnitelném neladu a neskladu. Dříve občas na Ježíška, když se šlo ke stromečku pro dárky, táta něco ze změti narychlo vylovil. Třeba masivní mosazné těžítko s implantovanou plastovou soškou sportovce, ta však byla nad pasem ulomená (takže nechtěné supertorzo), zachumlal to do přečtených novin a věnoval mi jako vánoční dárek.

Další z tátoových tezí byla vyjádřením jeho postoje ke stravě jako účelovému prostředku k přežití: „Jídlo se nesmí připravovat déle, než se jí.“ Na jídle dokázal nejvíc ocenit výživnou hodnotu v poměru k objemu, jednoduchost přípravy a nekomplikované, rychlé požití. Na sporáku v kuchyni byla neustále jeho pánev s mnohokrát přepáleným olejem, který neměnil, jen doléval. Na něm si – jakmile dostal hlad – zprudka osmahl nějaké mleté maso, za starého režimu často REMA plátek (REkonstituované „šprtané“ MAso, vyrábělo se na Petřinách naproti ÚVN), případně rybí prsty. Měli ještě méně času, REMA plátek se nerozpokoval zhltnout zasyrova, nesměla to ale vidět máma (dvakrát jsem v tom tátu napodobil, ovšem úplně tajně, nechutnalo to špatně). Společného rodinného jídla se zúčastnil mimo největší svátky jen občas. Z opravdového masa měl jako oceánograf velmi rád jemné maso velrybí, pro něž jsem byl často poslán do Frionoru ve Vodičkově. Prý je náš stát dostával z Norska výměnou za traktory. Prodávalo se ve zmrzlých kostkách, v 70. letech velrybu máma připravovala na různé způsoby, někdy i třikrát týdně. Chutnala znamenitě celé rodině, i babička si ji oblíbila. Narozdíl od podpultového kvalitního hovězího byla ke koupí vždy. Seběmenší náznak jakékoliv zeleniny otec odmítal: „Copak jsem králík?“ Ani polévka nesměla být zeleninou kontaminována. Ovoce měl ale rád. Broskve jedl výhradně při koupeli ve vaně. V Kuvajtu si často dělal „plackoto“, vejce míchaná s arabským plackovým chlebem natrhaným na kousky. Nejlevnější maso bylo v Kuvajtu novozélandské mleté skopové, měl jsem ho rád i já.

Chtěl-li otec dodat váhu svým prohlášením (anebo je naopak zlehčit, podle situace), přisoudil je – jako citáty – José Martímu, „slavnému kubánskému básníkovi a revolucionáři“. Při své pozdější cestě na Kubu jsem pochopil, proč: José Martí totiž prohlásil všechno možné i nemožné a jeho citáty ve

španělštině i angličtině tam byly „na všech sloupích“, často vedle jeho přízemní busty. O čtyřicet let dřív, když byl táta na Kubě na své první exotické pracovní cestě, těch citátů prý bylo v kubánském veřejném prostoru ještě víc.

Na jaře 1968 se rodiče vypravili s tetou a strýcem jeho stejším (Škoda 1202) na velkou cestu z Iráku přes Jordánsko, celou severní Afriku, naši pak přepluli z Maroka lodí do Španělska a zpět do Česka západní Evropou. Mému otci bylo na cestě líto času, který se zbytečně utrácí vařením a neefektivním srkáním horké kávy při snídani. Vymyslel tedy zlepšovák, jak ušetřit nejmíň deset minut: do úst se vložila lžice instantní kávy smíchané s cukrem a pomalu se zapíjela kalíškem teplé vody (jak byla v poušti vyhrátá v kanystru z auta), při stálém míchání pomocí zubů a jazyka. – Pivo tátovi zachutnalo až v poslední čtvrtině života, zprvu po tenise. Pil ale hlavně kolu, v letních dnech i mnoho litrů, což se naučil v Iráku. Kola byla i jeho posledním nápojem.

Do zahraničí odjížděl vyzbrojen štanglemi uheráku. Jednu štangli (asi kolem 1 kg) si vzal i začátkem 90. let do Austrálie, neuvědomil si, že se tam nesmí žádné jídlo dovážet. Když mu u vstupní kontroly ukázali koš, kam má salám vyhodit, bylo mu uheráku tak líto, že ho radši během půlhodinky na místě v letištní chodbě celý spořádal.

Do svých osmdesáti let se systematicky vyhýbal doktorům včetně zubaře. „Vždycky ti něco najdou.“ Občasné neduhy a bolesti po indiánsku skouzl a smlčel. Hovory o zdraví nesnášel. Při dotazech na své zdraví hned odvedl řeč jinam, zpravidla na počasí. Mezi lékaři však měl i přátele, které bránil: Jakmile někdo ze společnosti zavedl před lékařem hovor na téma (svého) zdraví, hned ho utnul – ať není sobec a nenutí lékaře pracovat v jeho volnu: „Na to je tak určitě zrovna teď zvědavý.“

Tátovi jsem nejvíc vděčen za to, že mě vedl k cestování, k jazykům, ke sportu a k samostatnosti, ačkoliv často netradičním, šokovým způsobem. Na té cestě embéčkem do Iráku jsme zastavili u skalnatého pobřeží v Libanonu. Moře bylo neklidné, dodnes si živě pamatuju, jak se příboj v zátocě tříštil o útesy. Ještě mi nebylo pět. „Kluk by už měl umět plavat“, řekl táta, prostě mě popadl a do moře z útesu hodil – jako odborník věděl, že tam je hloubka. Skočil hned za mnou, aby mě jistil, to já ale nevěděl. Měl jsem z toho hrůzu, nějak jsem začal hrabat sám, dýchat spíš nad vodou se mi podařilo a s tátovou mírnou připomocí jsem dočubičkoval pár metrů k pláži. – O pár měsíců později si mě v Bagdádu jednou vzal do práce na fakultu, tak dvacet minut od našeho bytu mým oblíbeným anglickým městským „dvoupatrovým“ autobusem. Když jsem mu po pár hodinách byl už na obtíž, zavolal domů mámě a dovedl mě na zpáteční autobus. Vylezl jsem si hezky do patra a dopředu, abych měl rozhled. Přední sedadla byla plná, ale jeden pán mě pustil sednout. Ne proto, že jsem byl bílý cizinec, ale že jsem byl malý kluk. Arabové děti milovali a říkalo se, že by dítěti nikdy neublížili. Byl jsem pyšný, že to zvládnu sám – kvůli sobě, i že nezklamu tátu, který mi dal důvěru. Domů jsem dojel dobře.

Rodiče cestovali moc rádi a často mě brali s sebou už jako malého. Brzy jsem si uvědomil obrovskou hodnotu cest zejména v době, kdy od nás běžně cestovat po světě možné nebylo, a tak jsem se snažil být co nejhodnější, aby mě příště vzali zas. Úskoky z cest do Iráku a Kuvajtu a pak zpět do Česka na letní dovolenou jsme tenkrát procestovali Blízký východ, Balkán, velký kus západní Evropy a kousek Jižní Ameriky. Otec cesty mimo směr vždy nějak zakamufloval jako služební s nutným doprovodem rodinou, aby československými úřady nebyl popotahován, že cestuje bez dovolení. Kádřovačka ÚÚG, prodloužená ruka StB, jednou při pravidelném ponávratovém výslechu položila otci podezřívavý dotaz: „Soudruhu doktore, nebyl jste snad ještě v nějaké třetí zemi?“ (Režim chtěl, aby pracovník jel jen tam a zpět, nikde po cestě se nerozhlízel a nikam neodbočoval; první země byla Československo, druhá v místě pracovního angažmá, třetí byl termín pro všechny ostatní země podezřelé z nelegálního úskoku pracovníka.) „Ano, byl jsem ve třetí i čtvrté, páté a šesté zemi, všude na příkaz kuvajtského zaměstnavatele, zde jsou prosím dokumenty.“

Jakkoliv otec starý režim v oblibě rozhodně neměl a nechtěl si s ním zadat ani trochu, byl velmi opatrný, aby režimu nezavdal příčinu k perzekuci. Byl si vědom svého velkého škraloupu, který mohl být kdykoliv „vynořen“ proti němu a jeho rodině (předtím vězněný bratr Karel v srpnu 68 logicky na nic nečekal a prchl do Švýcarska). V půlce 70. let jsem věci už dobře vnímal, pár rodin expertů se z Iráku nevrátilo a emigrovaly na Západ. Já se zpět domů těšil, ale považoval jsem za slušné rodičům nabídnout, že pokud by chtěli emigrovat taky, nebudu kňučet (jako některé děti emigrantů) a půjdu s nimi. Z tátovy reakce jsem pochopil, jak miluje svoji vlast – komunisti nekomunisti – a že by navždy žít jinde mohl těžko. Tátův obezřetný vztah k režimu může ilustrovat několik příhod:

Při návštěvě tátova kuvajtského šéfa v našem kuvajtském bytě koncem 70. let máma při rozebírání politické situace řekla o naší rodině: „But we are not communists.“ Jakmile šéf odešel, dostala od táty pěknou sodu: „To nemůžeš před neprověřeným člověkem říct, vždyť ten náš režim nám jiný názor vlastně neumožňuje – a co víš, s kterým naším tajným je můj šéf v kontaktu. Že nejsme ve straně neznamena, že můžeme být antikomunisti – a jaks to řekla, mohl by si to tak někdo přebrat a pěkně nás posekat.“

Otec se občasným návštěvníkům ze Západu snažil ukázat naši zemi v tom nejlepším světle nejen z odborné stránky. Pamatuju na amerického geologa Folka, který nás vícekrát navštívil a s tátou se spřátelil. Za krátkou dobu u nás se naučil neuvěřitelně dobře česky. Jako správnému teréňákovi mu ani trochu nevadilo u nás doma spát na „vzduchposteli“, jak si slovo odvodil, tedy na nafukovací matraci. Pěkně maloval, nad jídelním stolem máme jeho akryl „Listopad u jezeru“.

Při jedné třesuté zimě v Československu 80. let zase začalo zamrzat uhlí ve vagonech a na skládkách. Po zkušenosti z dosud nejtvrdší zimy 1979 jsem u televizních zpráv poznamenal: „To teda zas pěkně bolševikovi zatopí“, myšleno, že to možná trochu otřese mocí. Otec na to: „Kde žiješ, to zatopí nám všem, odneseme to všichni.“

V půlce 80. let jsem z Budapešti, kam jsme s kamarády jezdili do kina a za muzikou co nesměly být u nás, poslal domů pohlednici, docela hustě popsanou, s větou mezi řádky: „Bolševik je tady slabší než u nás.“ Pořádný virtuální výprask a trest od otce mě za to po návratu neminul. Příště už jsem si dával pozor a pohlednici, kterou jsem rodičům poslal ze své nelegální cesty do Itálie v létě 1987 (měl jsem devizový příslib a výjezdní doložku = povolení jen do Jugoslávie, ale přešel jsem přes Julské Alpy a pak se zas vrátil) jsem podepsal konspativně „váš přítel“ – a režimu jsem se nedotkl ani náznakem. Od konce gymnázia a velkých cest s rodiči mě režim už na Západ nepustil, až do doby těsně před převratem, to už (někdy od léta 1988, kdy jsem byl na vojně) šlo jednodušeji, na „složené valuty“.

Tátovi jsem jednou udělal pořádnou ostudu. Plnou odpovědnost za ni ale necítím, jistou roli hrála úskočnost pedagoga. Při studiu geografie na PřF UK jsme měli v prvním ročníku jako pomocný obor geologii, učil nás doc. Náprstek. Na zkoušce si na mě pěkně smlsl: „Á, Kukul, tak to jsem zvědav, nemyslíte si, že vás budu šetřit, co?“ Vzal to opravdu důkladně. Poté, co mi dal poznat nějaké horniny, vystřelil pár otázek, na které jsem taky jakž takž odpověděl. Nechal mě nakreslit obrázek. „Rychle, Kukul to musí mít v hlavě. Dejte to sem už!“ Nejistě jsem cosi odevzdal, stačil mu vteřinový pohled. Jízlivě se uchechtl a vyběhl s tím na chodbu, obíhal různé pracovny a kanceláře a hulákal: „Podívejte, jak Kukul nakreslil překocenu vrásu – che.“ Vrátil se a s gustem mě vyrazil. Táta se večer doma pěkně kabonil, i v předinformační době se to z Albertova na Malou Stranu doneslo rychlostí blesku. Na opravnou zkoušku jsem se pak učil tak dlouho jako na žádný předmět svého oboru.

V listopadu 1989 pár dní (tuším do úterý 21.) trvalo, než jsem tátu přesvědčil, že tohle je opravdu revoluce a že už to žádnou silou zvrátit nelze – jeho špatná zkušenost s komunistickým režimem byla příliš dlouhá. Na Silvestra mi podal ruku a vyslovil uznání. Narodil ode mě ale už v létě 1990 přesně předpověděl rozpad Československa (nechtěl jsem tomu ještě dva roky věřit) a o dvacet let později

v samém zárodku prozíravě odhalil v demokratickém světě tolik velebené „arabské jaro“ jako prostředek islamistů k destabilizaci a k uchvácení moci. Za obojí jsem mu uznání vrátil.

Otec byl rozený pedagog, dokázal i složité věci dobře a poutavě vysvětlit. Věděl, že mu je jako nestraníkovi se škraloupem pedagogická kariéra na vysoké škole v Československu zapovězena (jako externistovi bez pedagogické hodnosti mu bylo dovoleno přednášet na Albertově až nedlouho před převratem, habilitovat se směl až po převratu). Svoji práci v Iráku a v Kuvajtu tak bral jako náhradní možnost uplatnění, která ale docela dobře sedla k jeho sklonům k cestování a dobrodružství.

Nevím o tom, že by kdy byla českými historiky nebo společenskými vědci podrobněji studována role zahraničních expertů. Náš komunistický režim byl zrovna v tomhle – výjimečně – chytrý.

Z politických důvodů neumožnil uplatnění mnohým schopným lidem u nás doma. Těm z nich, kteří nezlobili a nebyli v nějakém průšvihy, dal však možnost ventilu – práce ve „spřátelených“, zejména surovinově bohatých zemích Blízkého východu a Afriky, státech, na které chtěl mít sovětský blok vliv a výhledově je pohltil. Pokud by to režim nenabídl, ti lidé by zřejmě zlobit začali – mohli by se stát zatrpklými kverulanty až disidenty nebo by se mohli snažit o emigraci „za každou cenu“. Ani jedno režim nemohl potřebovat. Takhle mohl pohodlně šířit dobré jméno Československa v zahraničí, protože, jak táta jednou trefně poznamenal, zatímco experti ze západních zemí byli vesměs lidé nižších odborných nebo lidských kvalit s malými šancemi na uplatnění doma, z Československa šli ven naopak zpravidla ti nejlepší. Režim získal nedostatkovou tvrdou měnu, devizy, protože přes výhradního zprostředkovatele – podnik zahraničního obchodu Polytechna – stáhl experty o významnou část jejich zahraničního platu a zbytek jim vyplatil až doma v tuzexových bonech (tak snižoval riziko, že mu ti lidé přesto emigrují). I tak – při použití těch „zbylých“ peněz v Česku – to byl na místní poměry velmi slušný výdělek, ne o moc menší než neformální příjem zelinářů, řezníků, prodavačů v Mototechně, číšníků v turistických restauracích, pražských taxikářů a dalších příjmových elit československé reálněsocialistické společnosti. Oproti českému příjmu geologa nejmíň desetinásobný. Za cenu několika let kočovného života, který tátovi ale až tak nevalil. Mnoho Čechů a Slováků, kteří cestovali neradi, to snášelo hůř a brali práci v zahraničí úkorně, jako těžkou službu, skoro jako vojnu. Jen dva roky – rychle vydělat, venku škudlit – a vrátit se rovnou domů na chatu. Pár jiných expertů naopak strávilo v exotických zemích většinu života, našli se v tom úplně. Fakt je, že naše rodina víc než půlku z tátou venku vydělaných peněz procestovala.

Na moje první placené „brigády“ mě angažoval otec, a tak pomohl vytvářet můj vztah k penězům – tedy že se musí vydělat. V Bagdádu v roce 1975 draze pořídil rodinné členství ve sportovním klubu britského typu Alwiya, kam jsme pak – abychom to řádně využili – chodili skoro každé odpoledne plavat, cachtat se ve vodě, hrát pingpong, minigolf a rodiče a táta s kolegy tenis. Navečer se promítalo v letním kině. Na tenise jsem dostával za sbírání míčků 100 filsů (desetinu iráckého dináru) za zápas, to bylo asi 10 Kčs. Osvědčil jsem se, po čase mě najímali i jiní členové klubu. Zápas kvůli horku našťestí nebývaly moc dlouhé, hrálo se nějak na míň setů než obvykle. Za vysbírané peníze zdvojnásobené tátou jsem si na výletě do Kuvajtu koupil svoji první kapesní počítačku SHARP, tedy kalkulačku, tehdejší novinku – stála 8 kuvajtských dinárů, tedy skoro 1000 Kčs. Později v Kuvajtu jsem tátovi kreslil tuší na pauzák podle jím načrtnuté předlohy a jiných podkladů některé obrázky – pérovky – do jeho Přírodních katastrof. O ceně za obrázek jsme s tátou chvilku vyjednávali, bylo to tak moje první obchodní jednání, nepočítám-li „barterové“ výměny kuliček, samolepek apod. Díky nabyté praxi jsem o pár dní později usmlouval s kuvajtským prodavačem digitální hodinky CASIO asi o 3 dináry. – Musím uznat, že jsem dostal seriózně zapláceno i za ty povedené obrázky, které se do knihy nakonec nepoužily. Za obrázky co jsem zkazil jsem nedostal nic, možná tak jemně vynadáno.

„Nicht pädagogisch“, namítl táta mámě, aby korigoval nějaký její výchovný počín, často podle něj příliš rozmazlovací. Tajnou řečí mých rodičů byla němčina. Používali ji přede mnou, když jsem neměl rozumět. Postupem času jsem však některé výrazy pochytil a když jsem se ve dvanácti – po ruštině a

angličtině – začal i proto učit německy, vzala tajná řeč zasvě. Krátce předtím jsem skokem z okna ukončil svoje hudební vzdělávání na LŠU. Táta mě jako milovník hudby a velmi dobrý pianista přiměl chodit na hodiny klavíru. První dva roky celkem ušly, i jsem se něco málo naučil. Pak jsem však dostal novou učitelku – krutopřísnou trapičku. Měla speciální sekací hůlku, kterou mě sekala přes prsty, kdykoliv jsem se spletl v prstokladu. Přitom pouštěla hrůzu a deptala mě. Jednou na hodině jsem něco přehrával a udělal chybu. Sekla mě a šla si za roh do kuchyňky zalít kávu. Řekl jsem si „dost“ a vzal roha otevřeným oknem, ze zvýšeného přízemí to šlo. Večer jsem našim oznámil, že tam už prostě chodit nebudu a hotovo. Táta reagoval: „Dobře, ale budeš dělat něco pořádného jiného“ (myšleno kromě sportu a nad rámec běžné školy). Tu němčinu mi schválil. Protože jsem měl v tátovi vzor v jeho rychlosti strojového psaní, přihlásil jsem se nedlouho poté se svojí sestřenicí ještě do kurzu psaní na stroji všemi deseti. Po půlroce jsem psal aspoň devíti prsty. Tátovy rychlosti jsem sice nedosáhl, беру to ale jako nejpraktičtější a nejužitečnější získanou dovednost v poměru času, který jsem tomu kurzu věnoval a času, který mi to pak v životě ušetřilo.

Tu ilegální cestu do Itálie v osmdesátém sedmém jsem vlastně podnikl nejen kvůli sobě, proto, že se mi po cestách, na které jsem si jako dítě zvykl, stýskalo, a že jsem v Itálii na sever od Říma s rodiči předtím nebyl, ale i režimu „na just“ (nenechám si líbit, že mě nepustí). A trochu i proto, abych i tátovi dokázal, že jsem taky schopný něco velkého samostatně rozhodnout, vykonat, podniknout. Není někdy jednoduché mít tak schopného rodiče a být na pochybách, jestli se mi v životě a práci vůbec kdy podaří aspoň občas se mu v něčem přiblížit a získat uznání okolí i jeho samotného. Projevů ocenění táta opravdu neplýtvá. O to větší radost jsem měl, když jsem později několikrát jeho respekt ucítil: snad nejsilněji, když si prohlížel první vydání našich map jadranských ostrovů. Moc mě těšilo, že záhy pochopil a podporoval i můj boj za dobré jméno naší vlasti (doslova). A že měl rád našeho malého synka Viléma. V posledních letech jsme pořádali seance reprodukováné klasické hudby. Vilémovi dědeček vybíral speciální „dětské“ skladby, třeba Schubertova Pstruha. Být tu ještě nějaký rok nebo mít vnuka dřív, taky by jeho plavat naučil.

Vzpomene-li si na zajímavou příhodu někdo z tátových známých a kolegů, prosím pošlete na zdenek@geotour.cz. Vzpomene-li si syn časem ještě na něco, doplň. Pro teď si v návaznosti na první odstavec tohoto textu dovoluji ocitovat kousky zázvěru otceva Bermudského trojúhelníku (1985), který v dnešní postfaktické době získává rozměr univerzálního odkazu pro nápravu naší společnosti:

„Mnohé knihy ... předstírají vědeckost, vypadají, jako by autorům nešlo o nic jiného než o fakty a o vědu, ohánějí se vědeckými výrazy a „nejnovějšími poznatky“, odvolávají se na autority, jenomže ... Chybí tomu to, co dělá vědu vědou, a to

- dokonalá znalost oborů, o kterých píš
- naprostá serióznost, bez vymyšlení, přikrašlování, zamlčování
- objektivnost
- přístup bez ohledu na vlastní prospěch
- uvádění zdrojů informací.

Mnozí mystifikátoři a šarlatáni jsou mistři pera a psacího stroje. Dokáží napsat nesmírnou pitomost, ale jakým krásným způsobem! A jak dobře se čte! ... V těžké situaci jsou ti, kteří se snaží bojovat proti těm haldám pseudovědecké literatury, proti statisícovým nákladům časopisů s články fantastů... „Co si stěžujete?“ Můžete namítnout. „Máš stejné možnosti jako ti šarlatáni a fantastové. Piš, přednášej, per se s nimi!“ Odpovídám: „Piš, přednášim, peru se!“ Jenže na přednášku se nevejde více než několik desítek, někdy stovek posluchačů. Seriózní knížky obvykle nevycházejí ve větším nákladu než 10 000 výtisků. Co je to proti statisícovým nákladům fantastické literatury!“

V lednu 2022 (drobnosti i později) Zdeněk Kukul (ml.)